

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)
رشته علوم سیاسی
موضوع:

نقش ژئواستراتژیک بر روابط دو کشور ترکیه و

سوریه از سال ۲۰۱۱-۲۰۰۲

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر جهانبخش ایزدی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر حسین تفضلی

پژوهشگر :

حمیدرضا ابراهیمی چمگردانی

سال تحصیلی:

زمستان ۹۱

تقدیم به :

تقدیم به پدر ، مادر و برادر عزیزم که مرا در تدوین این رساله همراهی کردند.

تقدیر و تشکر از :

تشکر از خداوند بزرگ که در مراحل مختلف زندگی مرا یاری کرده است و تقدیر از جناب آقای دکتر جهانبخش ایزدی و جناب آقای دکتر حسین تفضلی ، اساتید محترم راهنما و مشاور که راهنمایی های آنان راهگشای این رساله بود .

تعه‌دنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجان‌ب حمیدرضا ابراهیمی چمگردانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۹۰۹۷۴۵۵۱۰۰ در رشته علوم سیاسی که در تاریخ ۱۳/۱۰/۹۱ از پایان نامه خود تحت عنوان نقش ژئواستراتژیک بر روابط دو کشور ترکیه و سوریه از سال ۲۰۱۱-۲۰۰۲ با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق رو پژوهش انجام شده توسط اینجان‌ب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجان‌ب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۱/۱۰/۱۳

حمیدرضا ابراهیمی چمگردانی دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره به حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی دانشکده علوم سیاسی این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشکده تهیه شده است	
نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی کد واحد : ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۸۱۲۹۰۲۰۳۰
عنوان پایان نامه : نقش ژئواستراتژیک بر روابط دو کشور ترکیه و سوریه از سال ۲۰۱۱-۲۰۰۲	
نام و نام خانوادگی دانشجو: حمیدرضا ابراهیمی چمگردانی شماره دانشجویی: ۸۹۰۹۷۴۵۵۱۰۰ رشته تحصیلی: علوم سیاسی	تاریخ شروع پایان نامه: نیمسال اول ۹۰-۹۱ تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۱/۱۰/۱۳
استاد راهنما: جناب آقای دکتر جهانبخش ایزدی استاد مشاور: جناب آقای دکتر حسین تفضلی	
آدرس و شماره تلفن: خیابان پیروزی - کوچه مصطفوی - پلاک ۱۰۵ تلفن : ۰۹۳۷۷۳۱۸۸۹۸	
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): این پایان نامه به بررسی روابط ترکیه و سوریه طی سال های ۲۰۱۱ - ۲۰۰۲ پرداخته و نقش ژئواستراتژیک را در این روابط تحلیل نموده است. تا پیش از استقرار دولت حزب عدالت و توسعه در ترکیه مناسبات این کشور با سوریه دستخوش تنش ها و چالش هایی چون " مسئله کردها " ، " مسئله آب " و " اختلافات ارضی " قرار داشته است . اما در سال های مورد بحث رفته رفته روابط وارد تعامل مثبتی شده که از سیاست نوعثمانی گرایی ترکیه در نزدیکی تاکتیکی با همسایگانش نشأت گرفته است . این سیاست که در راستای راهبردهای کلان ترکیه از جمله عضویت در اتحادیه اروپا و اجرای سیاستهای آمریکا در منطقه (طرح خاورمیانه بزرگ) محسوب می شود ، اصل جهت گیری در قبال موقعیت همسایگان را سیاستگذاری می کند . تحولات اخیر نیز از این قاعده مستثناء نبوده و اگرچه چالش های تازه ای فراروی مناسبات دو کشور قرار داده است لیکن خارج از چارچوب سیاست کلان ترکیه نبوده و صرفاً چهره تازه ای بنا به شرایط به خود گرفته است.	
نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهشنامه دانشکده مناسب است _ مناسب نیست تاریخ و امضاء	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول : کلیات طرح تحقیق
۲	۱-۱- بیان مساله تحقیق :
۶	۲-۱- اهداف و انگیزه های تحقیق :
۶	۳-۱- سوال اصلی تحقیق :
۶	۴-۱- فرضیه تحقیق :
۷	۵-۱- متغیرهای تحقیق :
۷	۶-۱- روش تحقیق :
۷	۷-۱- روش گرد آوری اطلاعات:
۷	۸-۱- تعریف اصطلاحی مفاهیم :
۱۱	۹-۱- موانع تحقیق :
۱۱	۱۰-۱- ادبیات پژوهش:
۱۳	۱۱-۱- سازماندهی :
۱۵	فصل دوم: ابعاد نظری تحقیق (ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک)
۱۶	۱-۲- نظریه های ژئوپلیتیک
۱۷	۲-۱-۱-۲- روند تحول مفهومی ژئوپلیتیک
۲۰	۲-۱-۲- ژئوپلیتیک و واقع گرایی در سیاست خارجی
۲۲	۳-۱-۲- ژئوپلیتیک و بحران :
۲۴	۴-۱-۲- ژئوپلیتیک و ژئواستراتژی :
۲۶	۵-۱-۲- ژئوپلیتیک و ژئواکونومی :
۲۸	۶-۱-۲- ژئوپلیتیک و ژئوکالچر

۲۸	۷-۱-۲- هیدروژنوپلیتیک
۲۹	۲-۲- بررسی قلمروهای ژئواستراتژیک.....
۲۹	۱-۲-۲- قلمروهای ژئواستراتژیک در دوران جنگ سرد :.....
۳۱	۲-۲-۲- حوزه‌های ژئواستراتژیک پس از پایان جنگ سرد.....
۳۵	۳-۲-۲- قلمروهای ژئواستراتژیک از نظر هانتینگتون.....
۳۷	۴-۲-۲- قدرت‌ها و مناطق ژئواستراتژیک از نظر کوهن :.....
۳۷	۵-۲-۲- قلمروهای ژئواستراتژیک از نظر برژینسکی :.....
۳۹	۶-۲-۲- قلمروهای ژئواستراتژیک در قرن بیست و یکم :.....
۴۱	فصل سوم : خاورمیانه بزرگ
۴۲	۱-۳- اهمیت خاورمیانه بزرگ.....
۴۳	۲-۳- انتشار طرح خاورمیانه بزرگ :.....
۴۶	۳-۳- پیشینه تاریخی طرح خاورمیانه بزرگ
۵۰	۴-۳- مبانی نظری طرح خاورمیانه بزرگ
۵۲	۵-۳- برنامه های پیشنهادی طرح خاورمیانه بزرگ :.....
۵۳	۶-۳- اهداف طرح خاورمیانه بزرگ :.....
۵۸	۷-۳- واکنش ترکیه به طرح خاورمیانه بزرگ :.....
۶۱	۸-۳- واکنش سوریه به طرح خاورمیانه بزرگ :
۶۱	۹-۳- سیاست اسرائیل در قبال طرح خاورمیانه بزرگ :.....
۶۵	فصل چهارم : سوریه از آغاز تا کنون
۶۶	۱-۴- ساختار جغرافیای طبیعی
۶۶	۱-۱-۴- استانهای سوریه
۶۶	۲-۴- ساختار انسانی.....

- ۶۶-۱-۲-۴ جمعیت
- ۶۷-۲-۲-۴ گروههای نژادی در سوریه
- ۶۸-۳-۲-۴ دین در سوریه
- ۶۸-۳-۴ ساختار سیاسی
- ۶۹-۱-۳-۴ اهمیت استراتژیک سوریه در منطقه
- ۷۳-۲-۳-۴ برخی از عوامل داخلی که می تواند موجب افزایش نقش و قدرت رژیم حاکم بر سوریه گردد...
- ۷۴-۳-۳ نقش عناصر تشکیل دهنده قدرت در سوریه
- ۷۵-۴-۳-۴ عوامل ژئوپلتیک در روند سیاسی
- ۷۷-۵-۳-۴ عوامل گریز از مرکز در سوریه
- ۷۷-۶-۳-۴ احزاب در سوریه
- ۷۹-۷-۳-۴ اصول و مبانی سیاست خارجی
- ۸۱-۸-۳-۴ سیاست خارجی در زمان بشار اسد
- ۸۲-۹-۳-۴ برخی از چالش های داخلی و خارجی سوریه
- ۸۹ فصل پنجم : ترکیه از آغاز تا کنون
- ۹۰-۱-۵ موقعیت جغرافیایی :
- ۹۰-۱-۱-۵ تحدید حدود :
- ۹۲-۲-۱-۵ موقعیت ژئوپلتیکی و اهمیت ترکیه
- ۹۳-۳-۱-۵ توپوگرافی و نقاط استراتژیک :
- ۹۶-۲-۵ ساختار انسانی
- ۹۶-۱-۲-۵ جمعیت ترکیه :
- ۹۷-۲-۲-۵ نژاد مردم ترکیه
- ۹۸-۳-۵ ساختار سیاسی
- ۹۸-۱-۳-۵ حکومت در ترکیه :

۹۸.....	۵-۳-۲- احزاب ترکیه:
۱۰۰.....	۵-۳-۳- حزب عدالت و توسعه
۱۰۴.....	۵-۳-۴- روند تصمیم گیری سیاست خارجی:
۱۰۸.....	۵-۳-۵- عوامل اثرگذار بر سیاست خارجی ترکیه
۱۰۸.....	الف) عوامل داخلی:
۱۱۱.....	ب) عوامل منطقه ای:
۱۱۹.....	ج) عوامل بین المللی:
۱۲۱.....	فصل ششم: روابط ترکیه و سوریه
۱۲۲.....	۶-۱-۱- تاریخ روابط سوریه و ترکیه؛ تعارض و اختلاف
۱۲۷.....	۶-۱-۱-۱- اختلافات ارضی بر سر استان هاتای:
۱۳۰.....	۶-۱-۲- مسئله آب
۱۳۳.....	۶-۱-۳- مسئله کردها
۱۳۵.....	۶-۱-۴- تعدیل موقت تنش ها و توافق امنیتی
۱۳۶.....	۶-۱-۵- تشدید مجدد تنش ها
۱۳۸.....	۶-۲- تحول در روابط؛ از تعارض به تعامل:
۱۳۸.....	۶-۲-۱- تغییر نگرش سیاسی سوریه:
۱۳۹.....	۶-۲-۲- تحولات درونی ترکیه
۱۴۳.....	۶-۲-۳- تحولات منطقه خاورمیانه
۱۴۴.....	۶-۳- بروز دور تازه ای از تعارضات در روابط بین دو کشور
۱۴۴.....	۶-۳-۱- تحولات اخیر خاورمیانه
۱۴۸.....	۶-۳-۲- تحولات سیاسی اخیر در خاورمیانه و مواضع ترکیه
۱۵۲.....	۶-۳-۳- ترکیه و ناآرامی های سوریه:
۱۶۲.....	۶-۳-۴- تعامل نزدیک ترکیه با اقلیم کردستان عراق:

۶-۳-۵- روند ورود گُردها به بحران و خروج ارتش سوریه از مناطق کردنشین :..... ۱۶۳

۶-۳-۶- مذاکره ترکیه با اوجالان :..... ۱۶۷

۶-۳-۷- درگیری های مرزی : (استان هاتای یا اسکندرون)..... ۱۶۹

۶-۴- ادامه کشمکش های سیاسی اعراب و اسرائیل (در محاق درگیری های ترکیه و سوریه)..... ۱۷۰

۶-۴-۱- تحولات جهان عرب و تاثیر آن بر سیاست های داخلی و خارجی فلسطین :..... ۱۷۲

نتیجه گیری : ۱۷۵

منابع و مآخذ : ۱۸۱

فصل اول :

کلیات طرح تحقیق

۱-۱- بیان مسئله تحقیق :

در عصر حاضر، مطالعه روابط بین‌الملل، پژوهش‌های راهبردی، به خصوص مباحث مربوط به سیاست‌های جغرافیایی (ژئوپلیتیک)، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آنجا که ژئوپلیتیک در واقع، نتایج جغرافیایی یک سیاست است، در یک تحلیل ژئوپلیتیکی، اهتمام بر آن است که بین مراکز قدرت بین‌المللی و مناطق جغرافیایی رابطه برقرار شود و هدف از آن، تبیین نقش عوامل جغرافیایی در سیاست کشورهاست؛ زیرا وقایع سیاسی همیشه در یک محیط جغرافیایی اتفاق می‌افتد و عوامل جغرافیایی در روند پدیده‌های سیاسی تأثیرگذار است، و بدون توجه به کلیه عوامل زیست محیطی، اعم از انسانی و غیرانسانی، ملموس و غیرملموس، محیط سیاسی بین‌المللی را به طور کامل نمی‌توان شناخت؛ یعنی در عرصه روابط بین‌الملل، بازیگران سیاسی از آزادی تام برخوردار نبوده و به شدت متأثر از عوامل جغرافیایی و سایر عوامل هستند و از این رو، در تصمیم‌گیری‌ها محدودیت دارند. در نظریه سیاسی - جغرافیایی (ژئوپلیتیکی)، ساختار جغرافیایی منطقه‌ای که در آن اعمال قدرت می‌شود، از اهمیت خاصی برخوردار است. استادان فن برای تبیین این اهمیت، از قیاس با شطرنج بهره جسته‌اند که در آن، برای هر بازیکن، علاوه بر نوع و تعداد مهره‌ها، نحوه چیدن آن‌ها در کنار مهره‌های رقیب نیز نقش دارد. بر این اساس، می‌توان گفت: منطقه یا کشوری که به دلیل ساختار جغرافیایی ویژه مورد توجه قدرت‌های رقیب بوده و استعداد برقراری و یا برهم زدن بازی را دارا می‌باشد، حائز اهمیت سیاسی - جغرافیایی است. بنابراین در نظریه ژئوپلیتیکی، ساختار جغرافیایی که در آن اعمال قدرت می‌شود، نقش راهبردی دارد و نقاط بحرانی با مناطق سوق‌الجیشی تطبیق می‌نماید و همچنین منطقه‌ای که مورد توجه قدرت‌های بزرگ بوده و در برقراری ارتباط یا برهم زدن آن مؤثر می‌باشد، اهمیت سیاسی - جغرافیایی دارد. اما اهمیت سیاسی - جغرافیایی ذاتاً نه عاملی مثبت است، نه منفی، بستگی به نحوه استفاده از آن دارد. کارایی موقعیت سیاسی - جغرافیایی در گرو داشتن انسان‌های فعال و کارشناس بوده و تنها در این صورت عامل موفقیت است، وگرنه عامل بحران به شمار می‌رود. و اینکه باید توجه داشت که در تحلیل ژئوپلیتیکی، هدف تبیین رابطه بین مراکز قدرت بین‌المللی و مناطق جغرافیایی است. در دنیای معاصر، «ژئوپلیتیک» تنها به معنای رقابت سیاست‌های راهبردی در سطح جهانی نیست، بلکه آمیزه‌ای است از مجموعه عوامل و عناصر متخاصم و متعددی که بر سرزمین‌های با ابعاد کوچک به رقابت و کشمکش می‌پردازند و هدف

آن‌ها یا اثبات تفوق سیاسی خود می‌باشد یا بیرون راندن رقبای سیاسی از صحنه. در اصطلاح، «ژئوپلیتیک» رویکرد یا دیدگاهی برای سیاست خارجی است که هدف آن تبیین و پیش‌گویی رفتار سیاسی و توانایی‌های نظامی بر حسب محیط طبیعی است. بنابراین، رویکرد ژئوپلیتیک با تفاوت مراتب، بیانگر تأثیر قطعی و جبری جغرافیا در تحولات سیاسی _ تاریخی می‌باشد. عوامل موثر در ژئوپلیتیک به دو دسته تقسیم می‌شوند؛ عوامل ثابت که عبارتند از: موقعیت، فضا، وسعت خاک، هندسه زمین و شکل کشور و عوامل متغیر که عبارتند از: جمعیت و منابع طبیعی.

در میان مناطق بزرگ تنش قابل شمارش در سطح کره زمین، منطقه مدیترانه که بطرف خاورمیانه کشیده می‌شود منطقه پر اهمیتی تلقی می‌شود. این موضوع هم از دیدگاه مردم این منطقه و هم از دیدگاه جهانی قابل تایید است. اگر تعمق عمیقی در مناطق جهان به عمل آوریم، مشاهده می‌کنیم که حادثترین مسائل ژئوپلیتیکی در منطقه خاورمیانه وجود دارد. با این همه خاورمیانه فقط یک پانزدهم کمربند پیرامونی زمین را تشکیل می‌دهد. یکی از مهمترین دلیل وجود تنش (بالقوه) در این منطقه، وجود رژیم اسرائیل است که با غصب سرزمین فلسطین و توسعه طلبی روز افزون خود همواره عوامل تنش در منطقه را تقویت می‌کند. از طرف دیگر، اهمیت ژئواستراتژیک مدیترانه نیز چشمگیر است. اهمیت منافع موجود و تنشهای اطراف مدیترانه نخست ناشی از این واقعیت است که در این بخش از جهان حد و مرزهای چندین مجموعه ژئوپلیتیکی با ابعاد جهانی با یکدیگر تلفیق شده و یکدیگر را قطع می‌کنند. از سوی دیگر موضوع منطقه ای مطرح است که بویژه از نظر سیاسی بی‌ثبات است. زیرا بخش مهمی از کشورهای موجود در منطقه بخصوص آنهایی که در سواحل جنوبی و شرقی قرار گرفته اند با یکدیگر رقابت دارند و شاهد تنشهای داخلی روز افزونی هستند.

سوریه نیز به عنوان عضوی از این منطقه در معادلات آن بسیار صاحب نقش است. جمهوری عربی سوریه در جنوب غربی آسیا و ساحل شرقی دریای مدیترانه واقع گردیده و از شمال با ترکیه، از شرق با عراق و از جنوب با رژیم اسرائیل و اردن، و از غرب با لبنان و دریای مدیترانه هم مرز است. سوریه در منطقه خاورمیانه قرار دارد و از کشورهای مهم این منطقه به حساب می‌آید. موقعیت مکانی که این کشور در آن قرار گرفته در طول تاریخ جایگاه استراتژیکی به آن بخشیده است زیرا در نقطه اتصال سه

قاره آسیا، اروپا و آفریقا قرار گرفته و سوریه را در میان اروپای صنعتی و خاورمیانه نفت خیز قرار داده است.

کشور سوریه در منطقه مدیترانه از موقعیت خاصی برخوردار است. میتوان گفت که این کشور سرپل ارتباط سه قاره اروپا، آسیا، آفریقا می باشد. سوریه با ۱۸۶ کیلومتر ساحل در دریای مدیترانه با کشورهای حاشیه این منطقه ارتباط دارد. بخصوص که سوریه از طریق خطوط لوله نفت در بندر بانیا، بخشی از نیازهای نفتی کشورهای حاشیه را تامین می کند و از این راه در معادلات منطقه نقش دارد. موقعیت سوریه در خاورمیانه نیز قابل تامل است. همسایگی با رژیم اسرائیل، لبنان و عراق به این کشور موقعیت خاصی بخشیده است که بتواند در بازیهای سیاسی منطقه از جایگاه والایی برخوردار باشد. درگیری رژیم اسرائیل با سوریه محور اهمیت نظامی و استراتژیک سوریه در منطقه می باشد. نزدیکی دیدگاه رهبران سوریه و جمهوری اسلامی ایران در این باره و دیگر معادلات منطقه ای و جهانی نیز به اهمیت نقش سوریه در میان کشورهای عرب منطقه افزوده است علاوه بر این نقش سوریه در لبنان بر اهمیت استراتژیک سوریه نیز افزوده است. لبنان برای سوریه حکم منطقه ای را دارد که دشمنان سوریه به هدف ضربه زدن به منافع منطقه ای و بین المللی دمشق و یا به شکست و داشتن هر گونه طرح و برنامه ریزی سیاسی و نظامی دمشق، از آن طریق اقدام خواهند کرد و تحولات بعد از ترور حریری در سال ۲۰۰۵ و حوادث بعدی به خوبی این مسئله را به ثبات رساند.

ترکیه نیز به عنوان عضو دیگری از این منطقه ژئواستراتژیک دارای اهمیت بسیاری می باشد. ترکیه یکی از حساس ترین نقاط دنیا و حد فاصل دو قاره اروپا و آسیا قرار دارد که همچون پلی اروپا را به منطقه استراتژیک خاورمیانه متصل می سازد. این کشور در مرکز مثلث بحران خیز و بی ثبات خاورمیانه، بالکان و قفقاز موقعیت منحصر به فردی دارد. به گونه ای که برخی از کارشناسان، از ترکیه به عنوان یک محور ژئوپلیتیک (جغرافیایی - سیاسی) نام برده اند. موقعیت جغرافیایی ترکیه به نحوی است که دریای سیاه را از طریق تنگه های بسفر و دارد انل و دریای مرمره به دریای اژه و دریای مدیترانه وصل می نماید. ترکیه به عنوان مسیر ترانزیت کالاهای مصرفی اروپا به کشورهای خاورمیانه نیز نقش مهمی را ایفا می نماید. اقتصاد این کشور بر اقتصاد بیشتر کشورهای همسایه اثر گذار بوده و برتری دارد و می تواند نیروهای بسیاری را بسیج کرده و برای مدت های طولانی آنها را در حالت آماده باش و وضعیت

جنگی نگه دارد. صنایع این کشور قادرند تجهیزات نظامی سنگین تولید کرده و ترکیه را برای تبدیل شدن به یک قدرت منطقه ای یاری کنند.

اهمیت ترکیه به خاطر توانایی این کشور در ایجاد ثبات در دریای سیاه و بالکان ، کنترل این کشور بر آب راه های منتهی به دریای مدیترانه ، تعدیل نقش روسیه در قفقاز ، واقع شدن این کشور در حد فاصل دریای خزر و مدیترانه و نزدیکی آن به خلیج فارس و کانال سوئز و ارائه مدلی جایگزین برای بنیادگرایی اسلامی و پشتیبانی از ناتو در جناح جنوب شرقی این پیمان است . عضویت ترکیه در ناتو به علت وحشت از شوروی در دهه ۵۰ نیز یکی دیگر از عوامل اهمیت این کشور در منطقه است. ترکیه دومین کشور است که بیشترین نیروی نظامی را در ناتو دارد و این نیروها به لحاظ کمی و کیفی نسبت به بسیاری از همسایگان این کشور برتری دارد . ترکیه زبانه شرقی ناتو در غرب آسیا و تنها کشور مسلمان عضو این پیمان می باشد. وجود نفت در منطقه خاورمیانه و بحرانهای متعدد ، شرایطی را ایجاد کرده که بر اهمیت این کشور در نظر غرب افزوده است. علاوه بر این ها مساله همسایگی ترکیه خود باعث بروز مشکلات داخلی برای این کشور بوده است . در واقع می توان گفت ترکیه با تمام کشورهای همسایه خود دارای مشکلاتی است که این امر بیشتر به وجود مشکلات در دستگاه سیاست خارجی آن کشور باز می گردد و همین امر باعث به وجود آمدن معضلات امنیتی برای این کشور شده بود . ترکیه با یونان بر سر ادعای مالکیت جزایر واقع در دریای اژه و خط ساحلی و مسئله قبرس در یک منازعه جدی به سر می برد ، این مشکل حتی به داخل ناتو نیز کشیده شده است . مشکل آنکارا با ایروان نیز یک مشکل جدی می باشد ، برای آرامنه خاطره قتل عام ۲۴ آوریل ۱۹۱۵ به صورت کینه ای عمیق باقیمانده است و هر از چندگاه به صور مختلف بروز می نماید. دولت ترکیه با کشورهای عراق و سوریه همیشه بر سر مسئله آب و مسئله اکراد درگیر بوده است و این دو مشکل در کوتاه مدت قابل حل نمی باشد.

اهمیت روابط سوریه و ترکیه در آن است که به علت موقعیت ژئوپلیتیکی ، نه فقط به دو کشور بلکه بر منطقه و اروپا تاثیر گذار است. علاوه بر آن دو کشور عضو سازمان کنفرانس اسلامی بوده و دارای ارتباط تاریخی خاصی با کشورهای آسیایی هستند و نباید این موضوع را نادیده گرفت که سوریه دروازه ترکیه به سوی جهان عرب و ترکیه دروازه سوریه به سوی اروپاست. در مورد روابط این دو کشور نیز باید گفت که ترکیه و سوریه از گذشته تا به حال در روابط دو جانبه خود با مشکلاتی مواجه بودند که در این

میان چهار عامل در روابط آنها بسیار تاثیر گذار بوده : موضوع کردها و ادعای ترکیه نسبت به حمایت سوریه از اعضاء و رهبران پ.ک.ک و انجام تمرین های نظامی آنها در داخل خاک سوریه ، مساله آب و تقسیم منابع آبی فرات که از ترکیه سرچشمه گرفته و به سوریه میریزد ، اختلافات بر سر استان هاتای (اسکندرون) و معادلات خاورمیانه.

در این تحقیق سعی بر آن است که نقش عوامل ژئواستراتژیک را در روابط دو کشور ترکیه و سوریه که از اهمیت و تاثیر گذاری والایی در منطقه و جهان برخوردارند را مورد بررسی قرار داده تا ابعاد مختلف و تیره آن روشن شود و نقش دیگر قدرتها نیز در روابط این دو کشور وضوح بیشتری پیدا کند.

۱-۲- اهداف و انگیزه های تحقیق :

- اهداف علمی : تبیین نظری روابط و سیاست سوریه و ترکیه در ارتباط با همدیگر و در سطح منطقه و نقش عوامل ژئواستراتژیک در استمرار و انقطاع روابط دو کشور.
- اهداف کاربردی : ارتقاء سطح اطلاعات کاربردی، نوسانات و فراز و فرود های حاصل از روابط میان ترکیه و سوریه و بهره گیری از آنها در مناسبات منطقه ای دو کشور بویژه در حوزه های دیپلماسی و سیاسی ایران.

۱-۳- سوال اصلی تحقیق :

تحولات حاکم بر روابط دو کشور ترکیه و سوریه از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱ (روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه) تحت تاثیر چه عواملی بوده است؟

۱-۴- فرضیه تحقیق :

روابط ترکیه و سوریه از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱ ، تحت تاثیر ژئواستراتژیک خاورمیانه بزرگ بوده است.

۱-۵- متغیرهای تحقیق :

متغیر مستقل: عوامل ژئواستراتژیک

متغیر وابسته : روابط دو کشور ترکیه و سوریه
متغیر میانگین : حزب عدالت و توسعه در ترکیه

۱-۶- روش تحقیق :

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می باشد. این تحقیق وضع موجود را بررسی می کند و به توصیف منظم و نظامند آن می پردازد. در روش توصیفی تحلیلی محقق علاوه بر تشریح و تصویر سازی آنچه که هست، به تشریح و تبیین مبانی، دلایل، چگونگی و چرایی مسئله و ابعاد و اضلاع مجهول و معلوم آن می پردازد.

۱-۷- روش گرد آوری اطلاعات :

ماهیت و نوع پرسش هر تحقیق، ابزار و روش گردآوری اطلاعات آن را مشخص می کند و میان منطق جمع آوری و نوع پرسش، ارتباطی عقلایی و علمی وجود دارد. لذا بر اساس سوال و فرضیه این پژوهش، نخست به بررسی متون موجود از طریق کتابخانه و مطالعات اسنادی پرداخته می شود، سپس مطالب، اخبار، اطلاعات و مؤلفه های تاثیر گذار بر سطوح مختلف روابط ترکیه و سوریه با استفاده از سایر ابزارهای مطالعاتی، دسته بندی و معنایابی می شوند.

۱-۸- تعریف اصطلاحی مفاهیم :

۱-۸-۱- استراتژی :

واژه استراتژی از ریشه یونانی **strategema** است که خود از واژه ای به نام ژنرال ارتش مشتق شده. **Stratos** به معنای ارتش و **ago** به معنای هدایت است. بنابراین واژه مزبور به معنای هدایت ارتش می باشد. در مجموع در سطح نظامی، استراتژی را هنر و علم به کارگیری منابع در جنگ، در راستای تامین بیشترین حمایت از سیاست ملی در جهت افزایش نیل به پیروزی و پیامدهای مساعد آن تعریف می کنند. استراتژی در تفکر نوین، دیگر صرفاً یک موضوع نظامی قلمداد نمی شود. در جهان امروز استراتژی هنر کنترل و بهره وری از منابع یک دولت یا ائتلافی از دولت هاست که نیروهای مسلح را نیز

در بر می گیرد و هدف آن پیشبرد منافع حیاتی و حفظ این منافع در مقابل دشمنان بالقوه و بالفعل یا حتی دشمنان صرفاً مفروض است. به این ترتیب استراتژی از قلمرو نظامی پا فراتر می نهد و در اینجا تا حدودی رابطه میان استراتژی و سیاست روشن می شود. از یک سو سیاست باید از استراتژی به عنوان روشنی برای انتخاب اهداف و نیل به آنها استفاده کند و از سوی دیگر نتیجه گیری های ناشی از سیاست، استراتژی را هدایت می کند.

۱-۸-۲- ژئواستراتژیک :

ژئواستراتژیک به بررسی روابط فیما بین استراتژی و عناصر جغرافیایی می پردازد. عناصر ثابت ژئوپلیتیک (عناصر جغرافیای طبیعی) شالوده ژئواستراتژیک را تشکیل می دهند چرا که عناصر طبیعی تأثیر عمیقی در کاربرد ابزار و امکانات دارد. ابزار و امکانات با توجه به شرایط جغرافیایی انتخاب شده و مورد استفاده قرار می گیرد. مطالعه اهمیت محیط به طور اساسی در ارتباط با درک مسأله، شامل رفاه اقتصادی یا سیاسی نسبت به دیدگاه بین المللی، ژئواستراتژیک خوانده می شود. به عبارت دیگر بسیاری از تحلیل گران در مورد رابطه بین موقعیت، وسعت سرزمینی و قدرت ملی به تعمیم گرایی پرداخته اند. این دانش پژوهان «ژئواستراتژیک» ارزش و اعتبار فضا را از لحاظ اقتصادی و سیاسی و نظامی مورد ارزیابی قرار می دهند و در مورد عملکرد روابط بین المللی در ارتباط با رعایت امنیت و مصالح ملی توصیه هایی را ارائه می نمایند.

به تعبیر پیروز مجتهدزاده : ژئواستراتژیک عبارتست از مطالعه اثر عوامل استراتژیک محیط جغرافیایی منطقه ای و جهانی روی تصمیم گیری های سیاسی حکومت ها و اثر گذاری های متقابل کشورها در ابعاد منطقه ای و جهانی، و سیاستهای قدرتی. در حقیقت عناصر ژئواستراتژیک عبارتند از: کشور، سرزمین، جمعیت، جامعه، اقتصاد، سیاست، استراتژی.

۱-۸-۳- ژئوپلیتیک :

ژئوپلیتیک یعنی توجیه و تفهیم موضوعات مربوط به سیاست، با توجه به داده های جغرافیایی. همچنین ژئوپلیتیک دانشی است که انسانیت را در داخل روابط متقابل با عامل مکان مورد بررسی قرار می دهد. ژئوپلیتیک به عنوان «دانش رقابت و گسترش حوزه نفوذ» دولت ها و گروه های متشکل سیاسی در صدد کسب قدرت و تصرف ابزارها و اهرم ها و فرصت های جغرافیایی هستند که به آنها قدرت داده و امکان

چیره شدن بر رقیب را می دهد آنها برای تصرف فرصتها و مقدرات در مکان و فضاهاى جغرافیایی به رقابت پرداخته و سعی می کنند نفوذ خود را در فضاهاى جغرافیایی بیشتر توسعه داده و آن را به قلمرو اعمال اراده خود بیفزایند و برعکس رقبا را از فضاهاى مورد منازعه بیرون برانند. (حافظ نیا، ۱۳۸۵، ۱۷). ژئوپولیتیک دارای نقش برجسته‌ای در روابط بین‌الملل و سیاست بین‌الملل است و از دو بخش «ژئو» به معنای زمین و «پولیتیک» (سیاست) تشکیل یافته است. دانشنامه‌ی سیاسی آشوری ژئوپولیتیک را «ترکیبی از جغرافیای سیاسی و علم سیاست» (آشوری، ۱۳۷۳، ۱۸۲) می‌داند. مراد از این واژه از نظر محمود طلوعی «رابطه‌ی بین منابع زیرزمینی و موقعیت جغرافیایی یک کشور با وضع و موقعیت سیاسی آن است.» (طلوعی، ۱۳۷۲، ۵۱۷).

عباسعلی مهاجری ژئوپولیتیک (علم سیاست جغرافیایی) را «بررسی رابطه‌ی بین جغرافیا و سیاست، جغرافیای سیاسی (طراحی سیاست خارجی کشور با توجه به عوامل جغرافیایی و جمعیتی آن، نظریه‌ای که سیاست را وابسته به محیط می‌داند)، مطالعه‌ی نفوذ عوامل فیزیکی در مشی سیاسی و سیاست خارجی کشور» (مهاجری، ۱۳۸۶، ۲۰۴) تعریف می‌کند. دکتر پیروز مجتهد زاده در مورد ژئوپولیتیک معتقد است: «ژئوپولیتیک یا سیاست جغرافیایی اثر محیط و اشکال یا پدیده‌های محیطی چون، موقعیت جغرافیایی، شکل زمین، منابع کمیاب، امکانات ارتباطی و انتقالی (زمینی، دریایی، هوایی و فضایی)، وسایل ارتباط جمعی و ... را در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، بویژه در سطوح گسترده منطقه‌ای و جهانی مطالعه می‌کند» (مجتهدزاده، ۱۳۸۱، ۱۲۸).

۱-۸-۴- ژئواکونومی:

ژئواکونومیک یکی از مباحث ژئوپولیتیک است که بیشتر به جغرافیا و اقتصاد در قیاس با امنیت می‌پردازد که کارش با جغرافیای اقتصادی تفاوت دارد. در نظام جدید در حال تکوین، منازعات در جهت به دست گرفتن رهبری اقتصادی بوده و طبعاً این نظام اقتصادی حول سه محور آمریکای شمالی، اروپای متحد و آسیای شرقی و ژاپن شکل می‌گیرد. به عبارتی دوران ابرقدرتی آمریکا نیز به سر آمده است و در صحنه جدید تنها قدرت یکه تاز نیست.

۱-۸-۵- ژئوپلونومی: